

**ОБЩА СТРАТЕГИЯ ЗА РАЗВИЕТО
НА БЪЛГАРСКИТЕ УЧИЛИЩА В ЧУЖБИНА**

**КОНФЕРЕНЦИЯ
„МОДЕЛИ ЗА КАЧЕСТВЕНО ИЗУЧАВАНЕ
НА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК В ЧУЖБИНА“
25 - 27 април 2014 г., Виена, Австрия**

Петя Димитрова Цанева, председател на Асоциация за интеграция и благосъстояние „Балкан“, гр. Мадрид, Испания, основател на първото българско училище в Испания - „Св. Иван Рилски“ в Мадрид, член на Управителния съвет на АБУЧ

Уважаеми колеги,

Искам да привлека вниманието на всички заинтересовани страни към нуждата от създаването на единна стратегия за бъдещото развитие на българските училища в чужбина.

Ще допълня предишната част от доклада със статистика от Испания. Първото българско неделно училище „Св. Иван Рилски“ се създава в Мадрид с 9 деца през 2003 г. от асоциацията на българи в Испания „Балкан“. През 2007-2008 учебна година училище „Св. Иван Рилски“ към посолството на Република България вече има 7 филиала в цяла Испания и 270 ученици. 2009 г., след финансирането от МОН, училищата днес са 42 с над 2000 ученици.

Това би звучало добре, но, според Националния статистически институт на Испания, в кралството живеят над 24 000 български деца на ученическа възраст. И тази статистика ни показва, че само в Испания има 22 000 български деца, които не учат родния си език. Точно тези деца трябва да са една от задачите както на гражданското общество, така и на държавните институции.

В Мадрид направихме две конференции на българските училища в Испания, през 2011 и 2013 г. Обективният анализ ни даде възможност да отчетем негативите и позитивите от свършеното до тук. Като негативи се очертаха: липсата на прозрачност по отношение на получените средства; отстраняването на ученици за неплатени такси, неяснотата при сключване на договори за работа; училища със самоцелно положени усилия компрометират други с доказана траектория; прояви на нарушение на професионалната етика и нелоялна конкуренция между училищата в гъсто населените общности, независимо дали си имаме работа с откровена интелектуална глупост или добре калкулирана корист; липса на чувството за „заедност“; неосъзнаване на колективния интерес.

Като позитиви се отчетоха: нарастващият брой на обхванатите от училищата ни деца; училищата зад граница се превръщат в духовна територия на Българското; играят роля за спасение от асимилация и обезродяване; превръщат се в социално-културни центрове; училищата в чужбина вече са част от българската образователна система; диалогът с държавните институции е значително подобрен.

Като основни изводи от двата форума се очертаха мненията, че не трябва да се пестят градивни критики нито към институциите, нито към самите училища и другите участници в образователния процес зад граница. Всяко училище трябва да се чувства лично отговорно за престижа на цялото образователно дело в чужбина. Необходимо е да се засили отговорността на всеки колектив за увеличаване на престижа на всяко учебно заведение, да се тушира нелоялната конкуренция между училищата, да не се вижда във всичко съревнование, от което по дефиниция трябва да има победител и победен. **НАЙ-ДОБРАТА ОТ ВСИЧКИ ПОБЕДИ Е ТАЗИ, ПРИ КОЯТО ПЕЧЕЛЯТ ВСИЧКИ.**

През последните две години в АБУЧ натрупахме доста опит, разширихме миогледа си със случващото се по всички континенти в нашите училища, осмислихме думите на вицепрезидент Маргарита Попова: "Успешна политика към българските общности зад граница ще има само когато тя е изградена в диалог и се основава на взаимното доверие между държавните институции и сънародниците ни в чужбина. Българите зад граница вече не са обект на държавна политика, а субект в правенето на тази политика". Направихме равносметка на постигнатото и на това което предстои да извоюваме за българските деца в чужбина. **Ако децата са 10% от диаспората ни, която се определя на над 2 милиона, се изправяме пред една солидна цифра от 200 000, от които в момента в училищата ни учат 14 851 (справка МОН), което е 7,5% от общият брой.** Задължително трябва да има трайна и устойчива политика по отношение на училищата в чужбина. Необходими са мерки и инструменти за обхващане на по-голям брой ученици и много труд, за да направим така, че децата в българските училища зад граница да отиват на училище с усещането, че стъпват в България и там им е уютно.

Отчитайки също, че разрушаването на системата от морални ценности и егоцентризмът стават все по-голям проблем за нашата общност, за никого не е тайна, че българското общество е едно от най-разединените в света. Това показват и данните от публикуваното наскоро изследване на германската Фондация "Бертелсман",

включващо 34 страни. А освен това от три години насам българският народ води световната класация за най-нещастен народ, чувства се остра липса на справедливост. Добре е да се запитаме защо е така? Защо ни липсва модел на елементарно съвместно съществуване? Може ли да продължим да живеем в подобна безпътица? Не е ли време да потърсим заедно решение?

Гореизложеното и отчитането на факта, че дейността на българските училища зад граница е доста динамична и специфична по демографски и географски признаци, ни даде основание да обмислим и предложим създаването на обща стратегия за бъдещото развитие на образователното дело в чужбина.

Тук е мястото да кажа, че въпреки спешността от създаването на "нашата" стратегия, смятаме, че е редно тя да е част от една общонационална дългосрочна стратегия.

Предвид икономическата, политическата, демографската и социалната обстановка в страната, смятаме, че преди изготвянето на отделни стратегии е необходимо да се проведе общонационален дебат по проблемите, пред които сме изправени. Вече има гласове за форум на бъдещето, които подкрепяме, за провеждането на обществен диалог. Да се изгради форум, който да обсъди развитието на нашето общество в дългосрочен план. Това би следвало да интересува всички. Форумът, като постоянно действащ орган за обществен диалог, ще позволи да се срещнат гледните точки на държавните институции, местните власти, академичната и научната общност, неправителственият сектор и всички, които имат интерес за участие в националните дебати по дадена тема. Ще изиграе роля за подновяване на прекъснатия диалог в българското общество, което е и единственият начин за възстановяване на изгубеното чувство за общност на българските граждани. Подобен подход ще доведе до обществено съгласие, респективно - до изготвянето на дългосрочни политики, от които да произлязат последващи стратегии.

Според нас **целите** на предлаганата стратегия трябва да са носечени към :

- ✚ Създаване на нов образ на българските граждани, различен от този, който битува в Европа. А именно- по-уверен, по-качествен, отстояващ приноса ни за развитието на Европа.
- ✚ Опазване на националната ни идентичност. Също да се включи като национален приоритет.
- ✚ Извоюване на равнопоставеност на българския език сред другите езици в Европейския съюз и в други страни по света, издигане на неговия престиж. Грижа за езика и

неговото съхранение. Без езика – няма завръщащи се в България, няма и лобисти за нея извън границите ѝ. Изготвяне на закон за българския език. Създаване на благоприятни условия за активно участие на гражданското общество, които да стимулират и развиват общото осъзнаване на значението да се опазва българският език

- ✚ Обучението и поддържането на българския език в чужбина е от изключително значение за запазването и възраждането на българското национално самосъзнание и е един от решаващите фактори за вземане на решение за завръщане в родината.

Останалата част ще изложи като въпроси, които сме поставяли нееднократно за разрешаване, но досега не са намерили решение. Групираны са по раздели.

Организация

Българските училища в чужбина трябва да намерят място в новия закон за училищното образование в България. Членове 26 и 36 от конституцията представляват правно основание новият закон за училищното образование да осигури всички форми на обучение по български език зад граница;

- ✚ Терминът "неделни училища" да се замени с български училища, български образователни центрове зад граница или друга форма.
- ✚ Въвеждане на регионален принцип за откриване на нови училища и диференциран подход според спецификата на държавата, града, плътността на съответната диаспора и географското ѝ разположение
- ✚ Належащо е генерално разрешаване на въпроса с материалната база. Най-доброто решение безспорно е сключването на двустранни междудържавни спогодби
- ✚ Изграждане на обща стратегия за мотивация на родители и ученици.
- ✚ Облекчаване на училищната документация. Да се помисли за електронен вариант, ако не за цялата, то поне за част от нея. Срещу всяка книга да се уточни срок за водене и съхранение.
- ✚ Да се даде ясна дефиниция на "слети паралелки", кои и колко класа могат да се сливат.
- ✚ Да се разрешат различни форми на обучение, вечерно, дистанционно, като настояваме правото на провеждане на

дистанционно обучение да се дава само на лицензираните от МОН училища с изискване за частична посещаемост за полагане на изпити, което да гарантира запазването на автономността на доказалите се училища.

- ✚ Да се търсят специфични механизми, по които могат да се обхванат българските деца от малцинствените групи. В района на няколко провинции в Испания има многобройно население от малцинствата. Проблемът е, че не можем да ги вкараме в редовните часове с другите деца нито заради възрастта им, нито заради свободното им време (имайки предвид, че една част от тях са работещи), нито заради нивото им на владеене на езика, а и заради други фактори.
- ✚ Разкриване на самостоятелен отдел за българските училища в чужбина в МОН.
- ✚ Изпращане на аташета по образованието в дипломатическите мисии в най-големите български диаспори.
- ✚ Изготвяне на статистически данни, за да се види реалната картина за общия брой български деца на училищна възраст в чужбина.
- ✚ Подобряване на комуникацията - МОН, бенефициент

Образователен процес

Основните особености на организацията на този процес – работа с деца билингви, е по-голямото усилие изискващо се от учениците. Те посещават редовно чуждо училище през седмицата. Естествената приемственост от клас в клас, която е основна предпоставка за успеваемост, в много случаи е прекъсната и това допълнително възпрепятства процеса. Наличието на слети паралелки, които не гарантират качествен учебно-възпитателен процес. Различна степен на владеене на български език. В много училища материално-техническата база не позволява ефективна учебна дейност.

Необходимо е да се изтъкне фактът, че учителите в чужбина полагат неимоверни усилия, за да обработят учебното съдържание и да го поднесат в облекчен за възприемане вариант. За децата, израстващи в България и разполагащи с богат речников запас, учебният материал е достъпен. За българчетата в чужбина материалът, залегнал в тези учебници, е изключително труден, например материалът от първи до четвърти клас е изключително важен, а темпото за усвояване е много бързо. Могат да се премахнат

определени теми, които в по-късен етап намират своето място в по-горни класове.

Като предстоящи за разрешаване въпроси се очертават следните най-важни:

- ✚ Създаване на адаптирани програми, учебници и помагала към тях, съобразени със спецификата на учениците, които се обучават в чужбина. В учебниците максимално да преобладават български автори. Съдържанието да се обмисли и емоционално. В състава на творческите колективи, които участват в създаването на учебниците и програмите за българските училища зад граница, да бъдат включени предимно учители, които преподават по съответните предмети в чужбина.
- ✚ Да се разпредели материалът по Човекът и обществото от 3 и 4 клас между 2, 3 и 4 клас или да се създаде учебник Родинознание за трите класа.
- ✚ Да се създадат адаптирани програми за подготвителна група и детска градина; ограничението за предучилищните групи само за деца на 5 и 6 години да отпадне и да е възможно 4-годишните също да се обучават в предучилищните групи.
- ✚ Материалът по история и география на България да се разпредели за изучаване от 5 до 11 клас, за да няма прекъсване на образователния процес. В бъдещите адаптирани програми и помагала по тези предмети да се акцентира не толкова върху фактологията, а върху възпитанието в българщина – чрез емоция да се гради дух;
- ✚ Изготвяне на програма за езикова рамка за средното образование, каквато до момента има изготвена само за висшето образование. Да се въведе процедура за входящо ниво на учениците, на базата на което те да се записват в съответен клас.
- ✚ Създаване на нови методики в преподаването на български език в чуждоезикова среда
- ✚ Разработване на механизми за обратна адаптация в България при завръщането на децата, учили в чужбина, и включването им в системата на българското образование.
- ✚ Създаване на условия за провеждане на матура по български език и литература в българските училища в чужбина така, както се провежда тя в училищата в България.

- ✚ Стимулиране завръщането на деца за обучение в българските вузове чрез въвеждане на преференциални условия за учителите в български училища в чужбина, които искат да кандидатстват в български вузове. Това ще повиши интересът към българското висше образование.
- ✚ Изготвяне на специализирана информация за ученици, завършващи 12 клас в българските училища в чужбина с всички необходими постъпки, които да се извършат, ако желаят да следват в български висши учебни заведения. Тази информация да присъства на сайта на МОН.
- ✚ Включване на българския език като матуриретен предмет в чуждите образователни програми на страните от Европейския съюз, САЩ и др.
- ✚ Квалификация и обучение на учителите по социално и езиково интегриране, преподаване в чуждоезиковата среда, посрещане на предизвикателствата, свързани с обучението и образованието на поколенията, израснали в условията на информационното общество. Един зараждащ се проблем е невъзможността на класическите методи на преподаване в училищата да задържат интереса на обучаваните от едно поколение, което е уникално по рода си и чийто стил на учене е коренно различен от този на предхождащите го, а именно – т. нар. „Нет поколение“. Това е първото поколение, израснало с цифрови технологии. Компютърните игри, интернетът и телевизията са развили у нашите ученици визуално-кинетичен стил на учене, несъвместим с академичния стил на преподаване, при който обучението е с бавно темпо, линейно, логически последователно, а усилията не се възнаграждават. В училищата в чужбина, където учат през седмицата нашите ученици, не по късно от година ще се въведе масово използването на цифровите технологии като метод на преподаване и визуално-кинетичен стил на учене. Нека не подценяваме този въпрос, защото чука и на нашата врата, и да се постараяме да сме в крак с времето и потребностите на учениците ни.

Извънкласна дейност

Тук спирам вниманието на факта, че в условията, в които нашите деца живеят и учат, извънкласната и извънучилищната дейност са от голямо значение. Те разширяват и обогатяват художествената

култура на учениците, развиват специфичните им потребности и интереси и допринасят до голяма степен за запазване на българската идентичност. Явяват се ключови фактори за откриване, подкрепа и развитие на умения у децата. От особено важно значение са за целите на българското училище зад граница – успешно съчетават богатството на новия свят със силата на родовата памет и култура.

Все пак да не забравяме, че българското училище в чужбина изпълнява и още една важна роля – то е посланик за разпространяване на българската култура по света.

- ✚ Необходимо е да се осмисли свободното време на учениците и насочването им към разнообразни извънкласни и извънучилищни дейности. Направена от нас анкета сред учениците, нееднозначно показва, че спортът е на първо място.
- ✚ Смятаме също, че трябва да се разшири ролята на Министерство на културата, като се създаде Национална програма за разпространение на българската култура по света.

Към хоризонта на следващите поколения

В днешна Европа без граници ние, българите, повече от всякога трябва да ценим и пазим своята духовна идентичност. Повече от всякога трябва да познаваме и уважаваме българското слово и българската национална култура. Повече от всякога трябва да изискваме уважение към българската история и със самочувствие да отстояваме нейния автентичен прочит. И повече от всякога трябва да мислим и работим за образованието и възпитанието на нашите деца, за да могат един ден те да поемат нашите отговорности и на свой ред да ги предадат на своите деца.

Нека не забравяме, че всички ние, родители, учители и вие, които формирате държавната политика в образованието, трябва да дадем на нашите деца съзнанието за техните корени, за това, че те са част от нещо трайно и голямо – част от българската нация. Заедно с това ние им дължим знанията и възпитанието, които да ги накарат да почувстват, че имат криле, да почувстват, че имат сили да достигнат мечтите си. И нека заедно превърнем образованието в новия национален приоритет на България.

Смятаме, че Образованието трябва да бъде записано в конституцията като стратегически национален приоритет. От него зависи качеството на работната ръка, производителността на труда и растежът на икономиката. До голяма степен от него зависи и

намаляването на етническото напрежение, добрите отношения между етносите, намаляването на значението на религиозните различия и тяхната драматична конфликтност, осигуряването на конкурентност на европейския пазар. Завръщането на българите от чужбина, обучавали се и поддържали родният език, също може да е значителен демографски ресурс.

Според осъзнатото ни задължение и отговорност към бъдещето на България, бъдеще отвъд хоризонта на следващите избори, бъдеще към хоризонта на следващите поколения, към предлаганата от нас стратегия е необходимо да се включат следните въпроси:

Осъзнаване на необходимостта от мерки и създаване на национална политика за повишаване на мотивацията на българските граждани за запазване и възраждане на българското национално самосъзнание и за единство на нацията. Заличаване на тенденцията за етикетирането ни на „бесарабски българи“, „банатски българи“, „българи от западните покрайнини“ „българи у нас“ и „българи в чужбина“. Трябва да се работи за това, че има българи и те са едно цяло. Интересите на едните са в интерес и на другите.

Изготвяне на закон за българския език. Да се настоява за съхраняването на езика ни в глобален мащаб. Провеждане на кампании, мотивиращи изучаването на български език. Да се извоюва правото в Европарламента българският език да се изучава като майчин в страните от Евросъюза и в трети страни

Създаване на институт за родния ни език и култура по подобие на „Гьоте институт“ в Германия, „Сервантес“ в Испания, „Бритиш кансъл“ във Великобритания.

Преосмисляне ролята на дипломатическите ни мисии: да се засили преди всичко обществената дипломация в интерес на общностите. Да се разширява диалогът с диаспорите.

Създаване на парламентарна комисия по въпроси свързани с реинтегрирането на българите, живеещи в чужбина.

Увеличение на бюджета за образование, приравнявайки го към бюджетите на останалите европейски страни, членки на ЕО.

Ползотворно използване на европейските и международни ресурси:

Конвенция на ЮНЕСКО за опазване и насърчаване на многообразието от форми на културно изразяване, Париж, 20 октомври 2005 г;

Международният ден на майчиния език, обявен на Генерална конференция на ЮНЕСКО през ноември 1999 година, също и официален празник на АБУЧ;

Директива на Европейският съвет 77/486/ЕИО от 25 юли 1977 г., ратифицирана 2009г., относно образованието на децата на мигриращи работници;

Резолюция на Европейският парламент (ЕП) от 27 септември 2007 г. относно ефикасността и равнопоставеността на европейските системи за образование и обучение

Резолюция на ЕП от 23 септември 2008 г. относно подобряване на качеството на подготовката на учителите и много други.

Искам да завърша с няколко думи от завета на Кольо Фичето, към нас, всички българи:

“Добра работа сте свършили, ашколсун! Аз „сполай” сега няма да ви река, ще ви го рекат децата ви един ден, че тя, тая работа за тях е, да знаят корените си, че корен нямаш ли, плод не връзваш ... За черкови тогаз даваха хората и за школа, и за чешми, пък не е да са имали повече, от малкото си даваха ... Можете да сте господари на всичко или роби на всички, от вас си зависи, ама помежду си не градете толкоз дувари, дето да ви делят, ами повече мостове, да ви събират. Правете, струвайте, оставете по нещо.”